

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30)

Myndigheten för delaktighet (MFD) arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov och förutsättningar. MFD lämnar följande yttrande.

Sammanfattning

Myndigheten för delaktighet vill särskilt uppmärksamma de stora kunskapsluckor som finns kring barn och unga med funktionsnedsättning och våldsutsatthet, våldsutövande, normbrytande beteende och kriminalitet samt hur dessa kunskapsluckor riskerar att påverka en statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga.

Myndighetens synpunkter

Myndigheten för delaktighet instämmer med utredningen om att de senaste årens allvarliga samhällsutveckling i Sverige, med allt fler och allt yngre barn och unga som involveras i grov våldsbrottslighet, behöver bemötas med nya åtgärder. MFD vill dock understryka att den särskilda situation och de förutsättningar som barn och unga med funktionsnedsättning kan befinna sig i helt saknas i utredningens analys. Även om utredningen tar höjd för att funktionsförmåga kan påverka barns och ungas möjligheter att ställas inför en ungdomskriminalitetsnämnd, saknas både analys och problematisering av de särskilda förutsättningar som kan gälla när ett barn eller en ung person med normbrytande eller kriminellt beteende även har en funktionsnedsättning.

MFD ser i detta flera grundläggande utmaningar i förslaget om en statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga när det kommer till barn och unga med funktionsnedsättning. MFD vill i detta svar särskilt lyfta fram det bristande kunskapsläget om, och det förebyggande arbetet för, barn och unga med

funktionsnedsättning och vikten av barns och ungas egen involvering och delaktighet.

Ett bristande kunskapsläge

MFD vill understryka vad myndigheten har framhållit i flera tidigare remissvar. Kunskapsläget kring funktionsnedsättning, våldsutövande, normbrytande beteende och tidig rekrytering till kriminalitet är idag mycket bristfälligt. Detta trots att till exempel neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är vanligt förekommande bland barn och unga som uppvisar normbrytande beteende och begår kriminella handlingar. Exempelvis visar en analys gjord av Statens institutionsstyrelse (SiS) 2023 att 79 procent av de intagna unga hade minst en psykiatrisk diagnos (i detta innefattas enligt SiS neuropsykiatriska diagnoser). Det är även vanligt förekommande att de intagna har två eller fler ställda psykiatriska diagnoser. Den vanligaste ställda diagnosen bland både flickor och pojkar var ADHD/ADD, vilket tre av fem intagna var diagnosticerade med.¹

MED ser att bristen på kunskap inom området idag är ett hinder för utformning av effektiva insatser som fungerar för målgruppen. Det råder brist på forskning och kunskap om hur olika risk- och skyddsfaktorer för normbrytande beteende och kriminalitet samverkar med funktionsnedsättning. Sådan kunskap är i sin tur central för framtagande av kunskapsbaserade metoder, instrument och arbetsätt som har en faktisk effekt för målgruppen. MFD ser att kommuner saknar kunskap och metoder för ett brottsförebyggande arbete inriktat på barn och unga med funktionsnedsättning. Det gör att barn och unga med funktionsnedsättning har sämre möjligheter än andra barn och unga att ta del av insatser som effektivt motverkar våldsutövande, normbrytande beteende och kriminalitet.

Att skapa en ordning där barn och unga med vissa funktionsnedsättningar skickas tillbaka till socialnämnder som saknar tillgång till rätt kunskap och effektiva insatser kommer med största sannolikhet inte leda till ett framgångsrikt utfall för barn och unga med funktionsnedsättning. För barn och unga med en komplex bakgrund och problematik kommer det att krävas nära samarbete och koordinering mellan socialtjänst, en statlig myndighet och, inte minst, familjen och barnet självt. Risken är annars stor att en grupp barn och unga kommer att falla mellan stolarna och att verkningsfulla insatser för målgruppen uteblir.

Ett tidigt förebyggande arbete

Den viktigaste utgångspunkten för att motverka normbrytande och kriminellt beteende är det förebyggande arbetet. Ett effektivt förebyggande arbete behöver

¹ Statens institutionsstyrelse (2023) Kartläggning av psykiatriska vårdbehov bland barn och ungdomar inom SiS år 2022.

sättas in så tidigt som möjligt och ligga så nära familjen som möjligt. Det är därför ett ansvar som i första hand åligger socialnämnderna i kommunerna.

För de flesta barn och unga som uppvisar normbrytande beteende, men särskilt för barn och unga med funktionsnedsättning med ett sådant beteende, finns det ofta en komplex problembild bakom beteendet. Det finns därutöver ofta också behov av en kombination av tidiga insatser för att motverka och förebygga en fördjupad problematik. För barn och unga med funktionsnedsättning bygger alla typer av fungerande stöd och insatser på ett nära och fungerande samarbete med föräldrar/vårdnadshavare. MFD vill understryka att även om de allra flesta föräldrar vill sina barns bästa, så ser myndigheten att det finns föräldrar som inte ser eller förstår behovet av olika typer av stöd och insatser med anledning av barnets funktionsförmåga. Utan samtycke och förståelse från föräldrarna kommer varken utredning eller tillhörande åtgärder att få ett varaktigt resultat. MFD vill i sammanhanget också understryka att de funktionsnedsättningar som nämns i betänkandet, neuropsykiatriska och intellektuella funktionsnedsättningar, inte kan ”åtgärdas” genom en utredning och diagnosticering. Inte heller är medicinering, när så är möjligt, hela lösningen på problematiken. Ett spann av åtgärder och insatser inom flera olika områden, utformade efter barnets funktionsförmåga och efter familjens förutsättningar, är därför helt nödvändiga för att uppnå resultat.

Barns och ungas egen medverkan

Det är positivt att utredningen understryker att ett förfarande vid en ungdomskriminalitetsnämnd ska ta hänsyn till och anpassas efter mognad och funktionsförmåga hos barn och unga. Eftersom det personliga mötet kommer att vara en central del för förfarandet i nämnden, är det väsentligt att alla barn och unga, oavsett funktionsförmåga och kommunikationssätt, får möjlighet att uttrycka sin åsikt samt få den beaktad och att nämnden har både kompetens, arbetssätt, metoder och förfaranden som säkerställer detta, oavsett funktionsförmåga. Detta är också en grundläggande rättighet i barnkonventionen, som gäller som lag i Sverige. Flera studier visar att barn och unga med funktionsnedsättning är en särskilt utsatt grupp när det gäller möjligheten att utöva rätten att komma till tals i frågor som berör dem själva. Till exempel såg Barnrättighetsutredningen att barn med funktionsnedsättning inte i tillräcklig utsträckning fick möjlighet att uttrycka sina åsikter i handläggning av LSS.² När Socialstyrelsen följde upp utredningens resultat genom en kartläggning av barnkonventionens genomslag vid tillämpning av LSS, såg de återigen att barn i

² Barnkonventionen blir svensk lag, Betänkande av Barnrättighetsutredningen, SOU 2016:19.

låg utsträckning gjordes delaktiga i ärenden som rör dem själva.³ MFD menar därför att det är centralt att frågor som rör barns och ungas delaktighet, oavsett funktionsförmåga, ges särskild prioritet i det fortsatta arbetet.

Avslutningsvis vill MFD också lämna ett medskick vad gäller den särskilda erfarenhet och kompetens som utredningen föreslår att ledamöterna i ett beslutsorgan/ungdomskriminalitetsnämnd ska ha om målgruppen. Utifrån de danska erfarenheterna kan det konstateras att sådan kunskap och kompetens måste omfatta särskild kunskap och kompetens om de särskilda utmaningar som olika funktionsnedsättningar kan innebära.

Ärendets handläggning

I den slutliga handläggningen av ärendet har ställföreträdande generaldirektör Tarja Birkoff (beslutande) och processamordnare Maria Melin (föredragande) deltagit.

Myndigheten för delaktighet

[elektroniskt underskriven]

Tarja Birkoff

³ Socialstyrelsen (2019) Uppföljning av barnkonventionens genomslag vid tillämpning av LSS.